

BİR BEKTAŞI İLMİHALİ

Ömer Faruk TEBER

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
e-posta: omerteber@yahoo.com

Yusuf GÖKALP

Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
e-posta : ysfgokalp@hotmail.com

Özet

Bektaşiliğin mahiyeti, yapısı ve tarihî inkişafını iyi anlayabilmek ve doğru tespitte bulunabilmek için Hacı Bektaş-ı Velî'nin kendisinden sonra kayda geçirilen ve öğretisinin inanç dokusu ve pratik tezahürlerini yansıtan Bektaşî temel kaynaklarının incelenmesi oldukça önemlidir. Bu kaynaklar; içeriğinde yer alan tercümânlar, gülbanklar ve duâlarla dinî-edebî metin olma özelliği taşıdığı kadar, inanç ve pratikler açısından da Rumeli'de ve Balkan coğrafyasının geniş bir kesimine yayılan Bektaşî düşüncesinin âdâb ve erkânının nesillere aktarılmasında aktif rol oynamıştır. Bu tarihi kaynaklar, dergâhlarda erkân ve ritüellerin yürütülmesinde birinci dereceden önemli rol oynamakta ayrıca da Anadolu ve Balkanlardaki Bektaşî geleneğinin yapısal özelliklerini ve günümüze kadar gelen değişim ve gelişimini ortaya koyan en önemli belgeler arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Bektaşî İlmihali, Bektaşî Tercümanları, Balkanlar

A BEKTASHI CATECHISM

Abstract

A variety of manuscripts, which are a type of such booklets in the Erkannâmas like "Tercümân" are religious and mystical texts in which earthly elements were correlated to the parts of human body and various religious and sufistic conceptions implied on these together with letters. In this study, by analyzing Baktashi booklets, we tried to define how social and political elements reflected on Bektashi References.

These sources played an active role in transferring the âdâb, erkân and rituals of Bektashi thought to the next generations, which was spread out in a large area of Rumeli and Balkans in terms of beliefs and practices, as well as the tercümans, gülbanks and duâs contained in the sources were religious-literary texts. These historical sources not only played a primary role in performing erkâns and rituals in dervish lodges, but also they are the most important documents showing the structural features of Bektashi tradition in Anatolia and Balkans and the changes and development it was exposed to until today.

Keywords: Baktashism, Bektashi Catechism, Bektashi Tercumans,

Giriş

İslam tarihi boyunca yaşanan kimi siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmeler ve değişimler İslam toplumunda çeşitli farklılaşmalara neden olmuş, dine dair çok sayıda yorumun oluşmasını beraberinde getirmiştir. İslam'ın itikadî ve amelî sahadaki düşünce ekolleri diye ifade edebileceğimiz mezhepler, Kur'an'ın yorumlanmasında ve nebevî sünnetin anlaşılmasında ortaya çıkan yaklaşım biçimlerinin kurumsallaşmış yapılarıdır. Mezhep, meşrep veya tasavvufî ekol farklılıkları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra ortaya çıkmış ve tarihî süreç içerisinde sistematik hâle gelmiş beşerî oluşumlardır (Fığlalı 1985: 365-385). İslam'ın düşünce ekolleri diyebileceğimiz bu oluşumlar dinin anlaşılma biçimleri ile ilgili tezahürlerdir (Onat 2002: 236).

Tarih boyunca İslam düşüncesi içerisinde ortaya çıkan bir siyasî veya tasavvufî gelenek müntesiplerinin görüşlerini temsil eden eserler, içinde doğup geliştikleri hadiselerden tecrid edilerek ele alınmamalıdır (Hizmetli 1983: 653). Çünkü bu eserlerin müellifleri ya da aynı zamanda eserlere çeşitli eklemelerde bulunan müstensihleri kendi dönemlerinin kavramlarıyla, zihniyetiyle ve o günün bilimsel bakış açısıyla söz konusu metinlere bakmakta ve yorumlarını yaparken de bir yönüyle dönemlerini ve geleneklerini tasvir etmektedirler.

Bektaşiliğin diğer sûfî yapılanmalara göre daha yoğun bir şekilde yayılmasında ve ayin ve erkânî ile günümüze taşınmasında güçlü ve zengin edebiyatının rolü büyüktür (Özcan 2005: 141). Tarihsel arka planı XIII. yüzyılda Hacı Bektaş-ı Velî'nin ve öğretisinin ilk takipçileri olan Kaygusuz Abdal'a ve XIV. yüzyılda tarikatın "pîr-i sâni"si olarak kabul edilen Balım Sultan'a kadar giden Bektaşiliğin ana metinleri, "Dört Kapı Kırk Makam" öğretisinin XVI. yüzyıldan itibaren Bektaşî geleneği içerisinde kökleşmesinde önemli rol oynamıştır. Bektaşilik bu sayede kurumsallaşmış, tarikatın Anadolu ve Balkanlar'daki kollarının yapısal özellikleri muhafaza altına alınmıştır. Anadolu ve Balkanlar'daki Bektaşî geleneğinin temel niteliklerini muhtevasında barındıran ve söz konusu geleneğin günümüze kadarki süreçte yaşadığı değişim ve gelişimleri tespit edebilmeyi mümkün kılan "Bektaşî İlmihalleri" bu metinlerin en dikkat çeken örneklerindedir. Erkânâmelerin bir parçası olarak da değerlendirilen bu eserler, Bektaşî geleneğin ve öğretisinin sürekliliğinin sağlanmasında önemli fonksiyonlar icra etmiştir. "Âdâb ve Erkân-ı Bektaşîyye", "Âdab-ı Tarikat-ı Bektaşîyye", "Bektaşî İlm-i Hâli", "Bektaşî İncına Ait Bir Risâle", "Bektaşî Tarikatine Ait Usûl, Âdâb, Âyinler Mecmuası", "Bektaşî Tarikatının Erkânı hakkında Risâle", "Erkân-ı Bektaşîyye Risâlesi", "Erkânı Bektaşîyyeye Aid Mecmua" ve "Silsilenâme-i Tarikatnâme-i Bektaşîyye" gibi farklı adlarla günümüze ulaşmış bu eserler, dergâhlarda icra edilen ritüellerin belirli şekil ve formlar altında yürütülmesini, böylelikle de tarikattaki sürekliliğin muhafaza altına alınmasını sağlamıştır (Teber 2008: 10).

Bu makalede Nevşehir Hacıbektâş İlçe Halk Kütüphanesinde 29 demirbaş numaralı bir Bektaşî âdâb kitabında yer alan ve “es’ile ve ecvibe” niteliği taşıyan bir ilmî hâl (Kurnaz, Tatçı, Çelti 2000: 45) inceleme konusu yapılmıştır.¹ Tamamı 92 varaktan oluşan ve tâlik veya tâlik kırması bir yazı stiliyle istinsah edilen eserin “bida-yet”i ve “hatime”sinde herhangi bir ferağ kaydı bulunmamaktadır. Eserde birbiri ile ilişkili konularda farklı başlıklar altında çeşitli tasavvufî mevzular mevize tarzında işlenmiştir. Yaprak ve yazı özelliklerinden hareketle, eserin XIX. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Bu makalede eserin ilk altı sayfasında yer alan ve Bektaşî dervişlerinin ilk elden sahip olması gerekli bilgilerin “es’ile ve ecvibe” şeklinde “ilmihâl” olarak sunulduğu kısım konu edilmiştir.

1. Bektaşî İlmihâl Geleneği

Bektaşî metinlerinin tetkiki hem bu gelenek bünyesindeki inanç unsurlarının, amelî/pratik tavsiyelerin tespiti bakımından hem de bu metinlerin tarihsel süreçte toplumun inşasında icra etmiş olduğu rolün ortaya konulması bakımından son derece önemlidir. Bektaşîliğin inanç, âdâb ve ayinlerine dair bu kaynakların gün yüzüne çıkarılması ve ait olduğu söylem çerçevesinin ortaya konulması, Hacı Bektaş-ı Veli’nin öğretisinin doğru bir şekilde anlaşılmasına ve sonraki kuşaklara aktarılmasına katkıda bulunacaktır. Çünkü ondan tevarüs eden âdâb, erkân ve üstün ahlâkî davranış modeli halife ve talebeleri vasıtasıyla yazıya geçirilmiştir (Ahmed Rifat 1293: 179-180).

Hacı Bektaş-ı Veli, ortaya koyduğu kuşatıcı öğretisi ile kendi zamanının ötesine ışık tutmuş bir kimsedir. Hacı Bektaş-ı Veli, kendi çağının ârif-i billâh, kerâmet sahibi velilerinden birisi (Câmi 1998: 843) ve şer’at ilimlerini bilerek hayatına tatbik eden bir mütefekkir ve tarikat yolunun pîri olarak nitelendirilir. Kendisi ve yetiştirdiği dervişleri edebe riayet eden aynı zamanda mütevazı bir hâl yaşayarak toplumu irşad eden şahsiyetler olarak tavsif edilmişlerdir (Elvân Çelebi 1984: 168-171). Hacı Bektaş-ı Veli’ye nispet edilen Makâlât’ın fikir ve muhteva örgüsünde ilk dikkat çeken husus, düşüncelerin genellikle Kur’ân âyetlerine ve Hz. Peygamber’in hadislerine dayandırılmış olmasıdır (Hacı Bektaş 2008: 33).

¹ Tarikatlarda pirlere tarafından tesis edilerek devam ettirilen gelenek ve kurallar yani “âdâb” ve “erkân” olmazsa olmaz esaslardır. Tarikat erbabınca bir müridin, gelenekten gelen bu kurallara uymadan hedefine varması söz konusu olamaz. Çünkü “usûle uymayan vüsûldan mahrum kalır” prensibinden hareketle tarikat erbabı edep ve erkânı, dokunulmazlığı olan ve değiştirilmez esaslar olarak görmüşlerdir.

Anadolu ve Balkan coğrafyasının tarihi, toplumsal ve kültürel yapısında önemli bir iz bırakan bu sufi oluşumun kurumsal bir kimliğe dönüşmesi, Hacı Bektaş'tan sonraki süreçte gerçekleşmiştir. Bu tarikatın “pir-i sâni”si sayılan Balım Sultan, II. Bayezit tarafından Balkan bölgesindeki Dimetoka'dan getirilerek Hacıbektaş ocağına post-nişin olarak oturtulmuştur. Balım Sultan, Bektaşiliğin ilk kurucusu olmamakla birlikte tarikatı sistemleştirip disipline eden, var olan yapısına yeni bir biçim kazandıran, erkânını geliştirerek yeniden düzenleyen ve yasal bir kurum haline getiren kişidir. Bektaşilik onunla birlikte devlet tarafından tanınmış ve geniş kitlelere mal olmuştur (Bahâ Said, 314). Bektaşî Halifebabaları, Dedebabaları ve Babaları tarafından Bektaşî Erkânâmesi, Bektaşî İlmihali, Bektaşî Tercümânları adları ile kayıt altına alınan metinler, bir tarikatın düzenini sağlayan kurallar ve mensuplarının yaşam biçimini belirleyen uygulamalar hakkında bilgi veren birinci elden kaynaklardır. Bu tür eserler, Anadolu ve Balkan coğrafyasında günümüze kadar en canlı şekilde varlığını sürdüren Bektaşiliğin genel çerçevesini oluşturan bir tür inanç ve ibadet ilmihâli niteliği taşımaktadır.

2. Değerlendirme

İnceleme konusu olan ilmihâlin, Bektaşiliğin Balkanlar'da yayılmasında önemli roller üstlenen Bâbâğân kolunun müntesipleri tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Eserde Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den müteşekkil “Pençe-i Âl-i Abâ”ya (Fıçlalı 1996: 234), Kur'ân'ın zahir ve batın sırlarına hâkim olduğu söylenen On İki İmâm'a (Kummî 1978 14-106), Sıffin'de Hz. Ali'nin yanında yer alan sahabelere ve Kerbelâ şehitlerine, On Dört Masum ve On Yedi Kemerbest'e ilişkin bilgilerin yanı sıra tarikatın genel silsilesi, ikrâr ve cem âyinlerinin nasıl icra edildiği ve Bektaşiliğin sembolleri, gülbankları ile tercümânları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Eserde itikadî ve amelî konulardaki temel kabuller sembolik anlatım tarzı ile ortaya konulmuştur. Bu esaslar tazim ve hürmet ile tanıtılmış, bunların Bektaşî müritlerince uygulanması istenmiştir.

Bektaşî metinlerinde sıkça rastlanan Ehl-i Beyt vurgusunu doğrudan Şii İmamîyenin Ehl-i Beyt telakkisiyle ilişkilendirmemek gerekir. Benzer vurgular Sünni olduğunu ısrarla vurgulan tasavvufî hareketlerin icazet silsilelerinde de görülmektedir. Oysaki Bektaşî literatüründeki bu vurgu, mezhepler üstü bağlamda anlaşılmalıdır. Çünkü Bektaşî literatüründe yazılan eserlerin genelinde bütün Müslümanları kuşatıcı ve İslam ortak paydası altında ifade edilen bir üslup kullanılmakta, Ehl-i Beyt motifleri ile insana Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak atıfta bulunmaktadır.

Bektaşî edebiyatının önde gelen manzum ve mensur yapıtları gibi Bektaşî ilmihâlleri de Bektaşiliğin iç bünyesinde teşekkül ettirici bir rol oynamış, dervişlerin psiko-sosyal bünyesinin doğru bir şekilde oluşmasını sağlayan kurallar ve mensuplarının yaşam biçimini belirleyen uygulamalar hakkında bilgi veren bir yol haritası hüviyetini almıştır. Bu ilmihaller itikadî, amelî ve ahlâkî konularda müntesiplerin/dervişlerin ruhî tekâmül ve nefis arınmaları için yazılmış baş ucu eserleridir.

3. Metin Transliterasyonu

Bism-i Şâh-ı Evliyâ

Hazret-i Emîrû'l-mü'minîn İmâm Alî Kerreme'llahu veche buyurur miyân-beste-
nin şeddinde on iki nesne bağlanur ve on dört nesne açılır. Evvelâ bağlu nesnelere
beyân ider kim bunlardır: Evvelâ gözü bağlu gerek, ikinci kulağı bağlu gerek, üçün-
cü dili bağlu gerek, dördüncü eli bağlu gerek, beşinci gönlü bağlu gerek, altıncı hırısı
bağlu gerek, yedinci şehvet bağlu gerek, sekizinci boynu bağlu gerek, dokuzuncu
gazab bağlu gerek, onuncu beli bağlu gerek, on birinci ayağı bağlu gerek, on ikinci
sıdkı bağlu gerek, yapışdığı yere muhkem yapışa dura, i'tikâdı pâk ola, işi hayr
ola. Bundan sonra on dört miyân-bestenin bendinden açılır, anı rûşen âyan idelim,
ser-çeşme bula. Evvelâ sofrası açık gerek, ikinci kapusu açık gerek, üçüncü gönlü
açık gerek, dördüncü dili açık gerek, beşinci hulkı açık gerek, altıncı lutfu açık ge-
rek, yedinci keremi açık gerek, sekizinci sehâveti açık gerek, dokuzuncu eli açık ge-
rek, onuncu gözü açık gerek, on birinci kulağı açık gerek, on ikinci alını açık gerek,
on üçüncü kademi açık gerek, on dördüncü nefsi açık gerek. Evliyâyâ tâlip olan kişi
i'tikâdını muhkem etmektir. Sıtkıyla evliyânın etdiğini tutmaktır ve durmaktır ve's-
selâm, tamam.

(vr. 2) Hazreti İmâm Ca'fer-i Sâdık Efendimiz hırkayı beyân etmiştir:

Evvelâ Hırka nedir? diyeler.

Cevap, hırkanın imânî ve kiblesi ve gasli ve arılığı ve bağlaması ve kilidi ve içeri ve
dışarı ve yakası ve kemâli nedir? diyenlere,

Bu on suâle cevap budur ki: Hırkanın imânî, settârlıktır. Farzı, terk-i arzûdûr; cânı,
irâdetdir ve kilidi, tekbirdir. Kemâli, doğruluktur ve yenleri dervişliktir, hâsıl et-
mekdir. Ve taşrası müşâhede ve içerisi nûrdur. Ve yakası zârdır ve eteği şer'attır ve
tarikâtı hakîkattır. Yakası Yâ Sabûr ve Yâ Şekûr ve Yâ Kerîmü ve Yâ Rahîmu yazıl-
mıştır. Ve dahi eteğinde Yâ Vâhidü, Yâ Ahadü, Yâ Ferdü, Yâ Samedü yazılmıştır.
Ve bedeninde Yâ Vâsi'ü, Yâ Halîmü, Yâ Karîbü ve Yâ mucîbü's-âilîn yazılmıştır. Ve
hırkanın ma'nası ârifler nişânıdır ki mahzen-i esrâr:

Ve eğer sorsalar hırka ne yer?

Cevap söz çeker, söz yer. Yani derdini dâimâ âh u enîn yankılığı yer,

Ve ne örtünür? deseler tevekkül örtünür dimektir.

Ve hırkanın erkeği ve dişisi nedir?

Cevap erkeği taharettir ve dişisi Pîr huzuruna pak varmaktır. Ve hırkanın alâmeti
sahib-i sülûk olan Ehl-Sünnet ve'l-Cemâat kimesnelerin giydiği hırkalardır.

“Hayrû’s-siyâbî kasırun” hadis-i şerifi Mûsâddakinca yenlerini kısa eylemektir. Yani elim alâ’ik-i dünyadan el çekdim demektir. Ve eteği kısa eylemek ayağı dünyadan ve haramdan çekdim demek olur. Hezâr pâre yamalı hırka giymek dil-rişân ve ihtişamdan geçdim dimege alâmetdir. Ve nîkinde bu hırka-i Edhemi giymek özr-pûş olmak, imân ve İslâm ve i’tikâd ve mezhebinde hablû’l-metîne (vr.3) yapışdım demektir. Vallâhu a’lem bi’s-sevâb kavli-i Te’alâ:

“Ve izisteskâ Mûsâ li-kavmihi fe-kulnâdrib bi-asâke’l-hacer. Fenfeceret minhusnetâ aşrete aynen. Kad alime küllü ünâsin meşrabehüm külü ve’şrabû min rızkı’llahi velâ ta’sev fi’l-erdı müfsidîn”² (Bakara, 2/60). Murâd budur ki Mûsâ (a.s.) dâimâ mübârek tenini halkdan hıfz ider göstermezdi. Zîrâ tecellî-i cemâl itmiş olur. Yani itmiştir. Ol ecilden kavm-i Mûsâ dirlerdî ki Hz. Mûsâ’nın mübârek vücûdî ayıpludur deyü. Hikmet-i Hudâ bir gün Hz Mûsâ (a.s.) Nil-i mübârek kenârında gusl etmege ur-yân girdiğinde gömleğin bir taş üstüne kodı. Bi-emr-i Hudâ ol taş yerinden hareket edip Hz. Mûsâ’nın gömleğin alıp Mısır’a doğru revân oldukda Hz. Mûsâ eline asâsın alup taşın ardına düşüp yetişdikde âsâ ile urup on iki yerde delik oldu. Andan taş bi-emr-i Hudâ dile gelüp didi ki Ya Mûsâ zulm itdin, ben senin gömleğini alup kaçayım murâd bu idi kim Benî İsrâîl’den bazı kimesneler vücûdunda ayıp vardır, diye gümân iderlerdi. Allah bana fermân buyurup ben dahi senin gömleğin alıp kaçdım vücûdunuzu görsünler. Mûsâ’nın kavmi bu hâli görüp der-akeb istiğfâr eylediler. Zîrâ Mûsâ’nın hakkında zan iderdik Hakka ki yed-i beyzâsı ve vücûdu dürr-i yektâsı ayân eyledi. Hamd ola ki mübârek vücûd-ı şeriflerin müşâhede itdik diye bin kadar münkir imâna geldiler. (vr. 4) Hz. Mûsâ (a.s.) dahi ol taştan özür dileyip bi-emr-i Hudâ lisâna gelip dedi ki beni bir deliğimden bir ip ile boğazına şekil eyle sana bir gün ola ki lâzım olurum. Hz. Mûsâ (a.s.) dahi ol taşı boynuna takdı. Ba’dehu ol taş Hz. Mûsâ ile böyle olmagın tepe sahrâsında kırk yıl gözedüp ol taş gerdân-ı Mûsâ’da iken yine zebâna gelüp beni yere ko, on iki kere ur, ta ki aca’ip göresin, didi. Hz. Mûsâ (a.s.) urup her urduğu delikden birer ırmak cereyân idüp. İşte hikâyet bu olmagla binâen ‘aleyh Bektaşî Fırkası el’ân taşdıkları teslim ol taşdan kalmışdır. Ve ol taş kuş başı kadar bir taş idi. V’allahu a’lem.

(vr. 5) Hz. İmâm Ca’ferî’s-Sâdik efendimizden rivâyetdir:

Eğer su’al itseler, ilm-i tarikat kaçdır?
Cevap altıdır: Evveli ma’rifet,
İkinci cömertlikdir
Üçüncü buhli terk eylemektir.
Dördüncü sadaka virmeğdir.
Beşinci tefekkürdür.
Altıncı tevekkül olmağdır.

² Mûsâ, milleti için su aramıştı; ‘Asanla taşa vur’ dedik; ondan on iki pınar fıskırdı, herkes içeceği yeri bildi. Allah’ın rızkından yiyin, için, yalnız yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.

Eğer su'âl itseler İmân ve İslâm ve i'tikâd ve tevbe ve Hakk'ı bilmektir.
 Su'âl tevbe re'isi nedir? diye ki ihlâstır. Yani kendü bi-Hakk'ı ile olup mu-
 harremâtdan kaçup herkese hüsn-i hulk eylemektir.
 Ve eğer arılık nedir? deseler.
 Tâat ve ibâdet ve zühd ve takvâ ve doğrulukdur.
 Eğer su'âl itseler imân kaçdır? Yedidir.
 Ve kimin imânı? diseler.

Cevâb evvelki imân melâ'ikelerin. İkinci imân me'mûr olan peygamberlerin. Üçün-
 cü imân muhakkıklar. Dördüncü imân müminlerindir. Beşinci imân münâfikla-
 rındır. Altıncı imân Müslimlerindir. Yedinci imân mevkûfdur, kâfirlerindir. Hidâyet
 olursa âhir nefeste imân ile giderler. Cevâb âhir imân bir münevver ağaç gibidir.
 Kökü Kur'ân'dır, derisi hayâdır, teni şükürdür, budakları takvâdır, yaprakları tev-
 bedir, yemişi 'inayetü'l-lâhdır. Ma'nâ-i imân yakînü'n-nûr, imânın aslı kelime-i tev-
 hitdir. Yani şeb ü rûz nefis ile mücâhede eylemektir; ve'l-hâsıl dervişlik makâmı
 fakrdır. Cümleden elzem fakrın ilmi lâzımdır. Gûsl oldur ki cem'i endişelerden geç-
 mektir.

Makâm-ı Fakr sekizdir. Evveli sâbit kadem olmakdır. İkinci sabr eylemektir. Üçün-
 cü şükürdür. Dördüncü râzî olmakdır. Beşinci 'âbid olmakdır. Altıncı sâhib-kadem
 olmakdır. Yedinci zâhid olmakdır. Sekizinci 'Ârif-i billâh olmakdır.

Zirâ Hz. Âdem sâbit idi, Hz. İdris âbid idi, Hz. Nûh şâkir idi, Hz. (vr. 6) Mûsâ
 râzî idi, Hz. Eyyûb sâbir idi, Hz. İsa hâmûşî idi, Hz. Fahr-i Kâ'inât, Ârif-i billâh idi.
 İmâm-ı Ca'feri's-Sâdık buyurur: Fakrın aslı hüsn, kilidi muhabbetdir. Yemişi kendi
 vücûdunu bilmektir. Gevheri sekinetdir. Bunları bilen Hz. Ali kavlince "Men arefe
 nefsehu fekad arefe Rabbehu" Yani kendini bilen Tengrisin bilür, dimektir. Belki
 cümle tarikatin içinde kendini ve Rabbisin bilür. Canlar vardır, hesâbını Hak bilür,
 ammâ kimi Ümenâ ve kimi Evtâd ve kimi Nucebâ ve kimi Budalâ ve kimi Melâmiy-
 yûn ve kimi Mültebis-avâm sıfatındadır. Ve kimi Meşâyih sıfatındadır. Ve kimi Fâsık
 sıfatındadır. Ve kimi mest ü medhûş gezer gûnâgûn kullar vardır. Ve hadîs-i kudside
 buyurur: "Evliyâün tahte kabbâi, lâ ya'rifühüm gayri"³ İlm-i sır ve's-selâm.

³ Vellârimizin bazıları görünmeyen kubbelerimizin altında gizlidir. Onları benden başka kimse tanıyamaz. (Yani evliyaulahtan bir kısmının velâyeti, velâyet-i hafiyedir. Onların manevî mahiyetleri ile ilâhî kurbiyyetlerini Cenâb-ı Hakk'tan başka kimse bilemez).

بِسْمِ الشَّاهِ اَوْلِيَا

حضرت امیرالمومنین امام علی کرم الله وجهه
 بیورر میا بستند شدتده اون ایکی سنه
 بفلنور و اون دت سنه اچیلور اوللا
 بفلو سنه لری بیبا ایدرکم بونددر اوللا کوزی
 بفلو کرک ایکنجی قولاغی بفلو کرک اوحنجی دبله
 بفلو کرک دردیجی الی بفلو کرک شنجی کوطلی
 بفلو کرک التنجی حرص بفلو کرک یدنجی شهوت
 بفلو کرک سکرنجی بوسینی بفلو کرک طصوتنجی
 غضب بفلو کرک اوننجی بدی بفلو کرک اون
 برنجی آیاغی بفلو کرک اون ایکنجی صدقی
 بفلو کرک باشدیغی یره محکم باشد طوره
 اعتقاددی بالک اوله ایشی حیزر اوله بوندن

صکره اون درت میا بسته نك بندندن آ
 جیلور آنی روشن عینا ایدلم حشرمه بوله
 اولاصفره سی اچیق کرک ایکنجی قیسوسی اچیق
 کرک اوحنجی کوکل اچیق کرک دردنجی دلی اچیق
 کرک بشنجی خلقی اچیق کرک التنجی لطف اچیق
 کرک بدینجی کرمی اچیق کرک سکنجی سخاو
 تی اچیق کرک طقوزنجی الی اچیق کرک
 اوننجی کوزی اچیق کرک اون برنجی قولاغی
 اچیق کرک اون ایکنجی النی اچیق کرک -
 اون اوحنجی قدمی اچیق کرک اون دینجی نفسی
 اچیق کرک اولبایه طالب اولان
 کشتی اعتقادینی محکم اینکدر صدقیدر او
 لیانک ابتدکیین طوعقدر و
 طومقدر والسلام
 تم

حضرت امام جمعہ صادق اقتدر خرقہ بنیائید تکبیر
 اولاً خرقہ نذر دیر جواب خرقہ نذ ایما را وقتله
 سی و غلی و آر یغنی و لغامہ سی و کلید و ابجرری
 و طشرہ سی و بقسی و کما اندر دیندرہ بو اون
 سؤلہ جواب بود کہ خرقہ نذ ایمانی ستار
 لغدر فرضی ترک آرزو در جانی ارادت و کلید
 تکبیر در کما لی طوغر بقدر و بقدری در ویش
 لغدر حاصل انبکدر و طشرہ سی شاهده و ابجرری
 سی نوردر و بقسی زاردر و انکی شرفقدر
 و طر یغنی حقیقتدر بقسی یا صبور و یا شکور
 و یا کریم و یا رحیم باز لمشد و دخی انکنده
 یا واحد یا احد یا فرد یا صمد یا لمشد
 و بدندہ یا واسع و یا حلیم و یا قریب و یا
 مجیب ال بلین باز لمشد و خرقہ نذ
 معناسی عارف لث اندر کہ مخزن اسرار

اگر صورتی حرقه نه پیر جواب سوز حکم سوز پیر
 یعنی درونی دانه آه و این با تقنی پیر
 و نه اورتور دیسه لر **توکل** اورتور دیکدر
 و خرقه نیک ارکلی و دیشی ندر جواب ارکلی طها
 رندر و دیشی پیر حضورینه پاک وار مقدر
 و خرقه نیک علامتی صاحب سلوک اولان
اهل بیت و الجماعت کسه لر و کیدی حرقه
 لر در **خبر النبیان قصیر** حدیث شریفی -
 مصدقنجی بظرفینی قصه ایلمکدر یعنی الم
 علائق دنیادان ال حکم دیکدر و اعلی
 قصه ایلمک آباغی دنیادان و خرقه حکم
 دیک اولور هزار باره بمار حرقه کیمک دل
 ریش و احتشادن کیمک دیک علامتدر
 و نیکنده لو خرقه ادهم کیمک عذر پوش اولون
 ایمان و اسلام و اعتقاد و ندهنده جبل

المبينه يا بنادم ديكدر والله اعلم بالصواب
 قوالغالى واذا استقى موسى لقومه فظن
 اضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه
 اثنتا عشرة عينا قد علم كل انسان
 مشربهم هلكوا واشربوا من ريق الله
 ولا تعسوا فى الارض مفيدى مراد بود كه
 موسى عليه السلام داتما مبارك تمنى خلقدن
 حفظ ابدركو ستر فردى زير تجلى جمال
 اتميش اولور يعنى ايتشد اول اجلدن قوم
 موسى ديرد بكة حضرت موسى نيك مبارك
 وجودى عيبلودر ديوحتمت خدا بركون
 حضرت موسى عليه السلام نيل مبارك كنانده غسل
 اتمكه عرابا كيرد يكنده كو ملكين برطاش اوسته
 قودى باور خدا اول طاش بزندن حركت ايدوب
 حضرت موسى نيك كو ملكين اوب مصره طوعرى

روان اولدوقده حضرت موسیٰ الذی عصا سن
 الوب طاشک آر دینه دوشوب پشته قده
 عصا ایدر اوروب اون ایکی برده دلیدک
 اولدی آذن طاش باهر جدا دیدر کلوب
 دیدیکه باموسی ظلم ایتدک بن سنک کو
 ملکین الوب قاجیه تم مراد بواید یکیم بنی اسرا
 ییلدن بعضی کسین لر وجودنده عیب وار در
 دیو کمان ایدر لردی آله بقا فرغان بو
 روب بندخنی سنک کو ملکین الوب
 قجدم وجود کرنی کورسونر موسیٰ سنک قومی بو
 حالی کوروب در عقب استغفار ایلدیر زیر
 موسیٰ سنک حقیقه ظن ایدردک حقا که
 بد بیضا سی وجودی در زکیت سی عیب
 ایلدی حمد اولکه مبارک وجود نظرین من
 هده ایتدک دیو بیگ قدر منکر ایمانه کلدر

حضرت موسیٰ علیہ السلام دض اول طاشدن عذر
 د بلیوب بامر خدای زه کلوب دید بکه بنی
 برد لیکدن براب ایله بوغازینه شکل ایله سخا
 برکون اولکه لازم اولورم حضرت موسیٰ علیہ السلام دض اول
 طاشی بوئینه طاقدی بعدره اول طاش حضرت
 موسیٰ ایله بیده اولطعین شبه صحرا سنده قوق بیل
 کوزه دوب اول طاش کردن موسی ده ایکن
 بینه زبانه کلوب بنی بره قواون ایکی کره
 اور تاکه عجائب کورهن دیدی حضرت موسی
 علیہ السلام اوروب هر اور دیکدی دلیکدن برر
 ایرمق جبریان ایدوب اشته حکایت بو
 اولمغه بناء علیه کبتاشی فرقه سی الان
 طاشد قری تسلیم اولطاشدن قالمشدر و
 اولطاش قوج باشی قدر برطاش
 . ابدی و آلدت اعلمم .

حضرت امام جعفر الصادق افند فرزند و پسر
 اگر رسول اینه لر علم طریقت قاجد جواب البندر
 اولی معرفت اینجی جوهر دگر ادبجی بجلی ترک البندر
 درینجی صدقه و برکد ریشی تفکر در التبی توکل اولی
 در اگر رسول البکر ایمان و اسلام و اعتقاد
 و توبه و حقی بیک در رسول توبه رأسی بند
 دیکه اخلاص در بعضی کند و بر حقی اید اولی
 محرمان دن قاجوب هر حسن خلق ایمان
 در و اگر اریق ندر دیکه لر طاعت و عبادت
 و زهد و تقوی و طوع و غیر بیکدر اگر رسول البکر
 ایما قاجدر بدبدر و کیمک ایما لاد بیکدر
 جواب اولکی ایما ملائکه لرک اینجی ایمان
 ما مور اولان بیغمبر لرک او چنی ایمان محقق
 لر در درینجی ایما مؤمنه کدر ریشی ایمان
 فکدر التبی ایما مسلم لرکدر بدبجی ایمان

موقوفه کافر که هدایت اولورسه آخر لقمه
 ایمان ابد کیدر رجب آخر ایما بر منور آغاج
 کیدر کوکی قرآنیز درسی حیا در تنی شکر در
 بود اقدی تقوا در بیه فکری تو به در بختی عنایت
 اللہ در معنائی ایما یقین نور ایما نیک صلی
 کلمه توجیدر یعنی شب روز نفس ایله مجاهده
 ایلمکدر و الحاصل درویشاق مقام فقر در
 جمدن الزم فقر علم لازم در غسل اولدر که جمیع
 اندیشدن ایلمکدر مقام فقر کدر اول
 ثابت قدم اولمقدر ایکنجی صبر ایلمکدر او جنجی
 شکر در در دنجی رضی اولمقدر بشنجی عابد اولم
 در التنجی صاحب قدم اولمقدر بدنجی ز
 هد اولمقدر کسرنجی عارف بالله اولمقدر
 زبر حضرت آدم ثابت ایدی حضرت ادریس
 عابد ایدی حضرت نوح شکر ایدی حضرت

موسیٰ رضی ایدی حضرت ابوب صابر ایدی حضرت
 عیسیٰ خا موشی ایدی حضرت فخر کائنات
 عارف بالله ایدی امام جعفر الصادق بیور
 فقیرک اصلی حسن کلیدی مجتهد همیشه کندی
 وجود بنی بیکدر کوهی سکندر بوندری بیسن
 حضرت علی قولنجی من عرف نفسه عرف ربه
 یعنی کندور، بن تکر بیسن بیور و بیکدر بیکه
 جمله طریقتک ایچنده کندور، ورت بیسن بیور
 جانر و روح بنی حق بیور اما کیمی امن
 و کیمی اوتادا و کیمی نجبا و کیمی بدلا و کیمی ملا
 میتون و کیمی ملتب عوام صفا تنده در و کیمی با
 صفا تنده در و کیمی فاسق صفا تنده در و کیمی
 مست و در خوش کرز کونا کون قولر و در و حدیث
 قد سیده بیور الاولیاء تحت قبار لا
 بعرفهم غیری علم سد والسلام
 ۶۲

KAYNAKLAR

- AHMED RİFAT (1293). *Mirâtu'l-Makâsîd fî Def'i'l-Mefâsîd*. İstanbul.
- ALGAR, Hamid (1999). "Bektaşî ve İran: Temaslar ve Bağlantılar." *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler. İslami İlimler Araştırma Vakfı*. İstanbul. ss.135-150.
- BAĞDÂDÎ, Abdülkâhir b. Tâhir b. Muhammed (1991). *Mezhepler Arasındaki Farklar*. (çev. E. Ruhi Fiğlalı, Ankara: TDV. Yay.
- BAHA SAİD (1927). "Bektaşiler, Balım Sultân Erkânı." *Türk Yurdu*. C.V, İstanbul.
- CÂMÎ, Abdurrahman (1998). *Nefehâtu'l-Üns*. (çev. Lamîi Çelebi), (hz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara). İstanbul.
- CERRAHOĞLU, İsmail (1988). *Tefsir Tarihi*. Ankara.
- ELVÂN ÇELEBÎ (1984). *Menâkıbul Kutsiyye ve Menâsibu'l-Ünsiyye*. (Hz. İsmail Erün sal-A. Yaşar Ocak). İstanbul.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi (1985). "İslam Mezhepleri Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler." *Dokuz Eylül Üniv. Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu*. 16-18 Eylül, İzmir, ss.369-385.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi (1996). *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*. Ankara.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (1963). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İstanbul.
- _____ (1972). *Konya Mevlana Müzesi Yazmaları III*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay.
- GÜMÜŞOĞLU, Dursun-Yıldırım, Rıza (2006). *Bektaşî Erkânâme-1313 Tarihli Bir Erkânâme Metni*. İstanbul: Horasan Yay.
- HİZMETLİ, Sabri (1983). "İtikadi İslam Mezheplerinin Doğuşuna İctimai Hadiselerin Tesiri Üzerine Bir Deneme." *AÜİFD*, Ankara. C. XXVI, ss.653-680.
- HÜNKÂR Hacı Bektaş-ı Veli (2008). *Makâlât. Alevî-Bektaşî Klasikleri*. (hızl. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk). Ankara: TDV, Yay.
- HÜNKÂR Hacı Bektaş-ı Veli (2004). *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı 'Ayniyye*. Ankara: Gazi Üniv. Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1966). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara.
- KUMMÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali ibn Bâbeveyh Şeyh Sadûk (1978). *Risâletü'l-İtikadâti'l-İmâmiyye (Şii-İmâmiyye'nin İnanç Esasları)*. (çev. Ethem Ruhi Fiğlalı). Ankara: Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay.
- KURNAZ, Cemal-Mustafa Tatçı-Halil Çeltik (2000). "Türk Edebiyatında Mi'yar Geleneği İçinde Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Marmaravi'nin Hurde-i Tarikat'ı." *Tasavvuf*. Yıl 1, S. 3, ss.43-63, Ankara.
- KUTLU, Sönmez. *Alevilik-Bektaşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safî*. Ankara: Ankara Okulu Yay.
- OCAK, A. Yaşar (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, Metodolojik Bir Yaklaşım*, Ankara: TTK Yay.
- ONAT, Hasan (2003). "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine." *İslamiyat*. VI, Sayı 3, Temmuz-Eylül (2003), ss. 111-126.
- ONAT, Hasan (2002). "Türkiye'de İslam Mezhepleri Tarihi'nin Gelişim Sürecinde Prof. D. Ethem Ruhi Fiğlalı'nın Yeri." *Ethem Ruhi Fiğlalı'ya Armağan*. Ankara: Vadi Yay. ss.236-254.

- ÖZCAN, Hüseyin (2005). "Alevi-Bektaşî Şiirinde Âdâb ve Erkân." Uluslararası Bektaşîlik ve Alevilik Sempozyumu I, Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi, 28-30 Eylül 2005, ss.141-152.
- TEBER, Ömer Faruk (2008). Bektaşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar. Ankara.
- ULUDAĞ, Süleyman (1999). "Müzâkere", Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşîler, Nusayrîler. İstanbul. s.157-160.
- ÜZÜM, İlyas (1998). "Kültürel Kaynaklarına Göre Alevî İnançları ve İbadet Anlayışları." Köprü Dergisi, S. 62, ss. 3-9.